

LIV MED PÆDAGOGER

– om at sætte mål i socialpædagogisk praksis

Af Ida Schwartz

Fotos Pelle Rink

Pædagogiske mål er kommet i fokus, i takt med at det socialpædagogiske arbejdsområde underlægges stigende krav om dokumentation af kvaliteten i den indsats, der ydes. Udformningen af specifikke og målbare mål tænkes at bidrage til styring af den socialpædagogiske indsats og dermed til skabelse af bedre resultater (såkaldt "outcome")¹⁾. Med udgangspunkt i et forskningsprojekt²⁾ sætter denne artikel fokus på de målsætninger, der opstilles i socialpædagogiske praksisser for brugere med omfattende fysisk og psykisk funktionsnedsættelse. Sideløbende med stigende krav om systematik i udformning af mål og handleplaner, lægger lovgivningen vægt på, at professionelle inddrager og samarbejder med både brugere og pårørende. Samtidige forventninger om mere pædagogisk styring og brugerinddragelse fremstår umiddelbart som modsatrettede krav.

I et velfærdssamfund som det danske lever voksne med omfattende nedsat funktionsevne næsten hele deres hverdagsliv i bo- og aktivitetssteder, og deres daglige livsførelse er derfor tilrettelagt af professionelle. Målsætninger og spørgsmålet om brugerinddragelse får en særlig betydning, når hele hverdagslivet er indlejret i en professionel organisering. Pædagogiske mål er udtryk for pædagogers gode intentioner om at ville det bedste for brugerne, og det er disse pædagogiske forestillinger og praktiske arrangementer, der udforskes og analyseres i artiklen, hvor der tages udgangspunkt i observationer fra en brugers hverdagsliv. For at føre læseren ind i dette særlige socialpædagogiske arbejdsfelt, vil jeg starte med at præsentere Allan og give et lille indblik i hans hverdag i et aktivitets- og bosted.

Allan er en 40-årig mand med fysisk og psykisk funktionsnedsættelse i form af omfattende kognitive og motoriske vanskeligheder, og han er uden aktivt talesprog. Allan er imidlertid opmærksomt til stede i forhold til sine omgivelser set ud fra hans funktionsniveau. Han går meget usikkert og er fuldstændig afhængig af støtte og omsorg alle døgnets 24 timer.

Tidligt om morgenen er to pædagoger på Aktivitetscenteret for brugere med omfattende nedsat fysisk og psykisk funktionsevne ved at organisere dagen for en gruppe brugere. Det foregår ved den store tavle på den ene væg i afdelingens fællesrum. Små brikker, der symboliserer forskellige aktiviteter, flyttes rundt i forhold til fotos af hver enkelt bruger. Pædagogerne placeres i forhold til de enkelte aktiviteter. Det er Allans tur til at blive placeret. Om formiddagen skal han gangtræne med fysioterapeuten, forklarer Pernille. "Hvis det regner, vil han ikke ud", siger hun og smiler: "så bliver han bare stående i døren". Om eftermiddagen skal han i sanse rummet. Når den overordnede tavle er arrangeret, kan brugernes egne tavler sættes i system i overensstemmelse hermed. På den måde kan både personale og de enkelte brugere få et overblik over dagens aktiviteter. (feltnoter)

Beskrivelsen er udarbejdet på baggrund af observationer i Allans Aktivitetscenter,

og den giver et lille indblik i, hvordan hans hverdag organiseres her. Pædagogerne i eksemplet handler intentionelt og begrundet, og de vil noget med at tilrettelægge "gangtræning" og "sanserum" for Allan. Observationsuddraget giver anledning til at stille spørgsmål til, hvad målet er med de aktiviteter, der organiseres og med hvilken begrundelse, de er valgt for netop Allan. Opstilling af mål kobles sædvanligvis automatisk sammen med opnåelse af øget kvalitet, uden at der grundlæggende spørges til, hvem der opstiller hvilke mål for hvem og med hvilke begrundelser.

Brugere af socialpædagogiske praksisser er ikke kun passive modtagere af socialpædagogisk støtte. I artiklen tages det udgangspunkt, at de er deltagere i den hverdag, der organiseres for dem. I eksemplet vil Allan ikke ud, når det regner. Trods et omfattende handicap forholder han sig til sine omgivelser og sætter sig egne mål.

Pædagogiske mål har konkret betydning i brugernes hverdagsliv, og spørgsmålet er, hvordan disse målsætninger giver mening i forhold til brugernes opnåelse af "det gode liv" for dem. Min interesse er at blive klogere på, hvilken betydning pædagogiske mål kan have for brugere i deres livsførelse? Det er nogle af de spørgsmål, der udforskes i denne artikel, der tillige inddrager et fokus på de it-systemer, der i stigende grad tages i brug for at styre og målrette den socialpædagogiske indsats.

PÆDAGOGISKE GRUNDANTAGELSER

Pædagogik er overordnet set knyttet til forestillinger om at ordne samfundets sociale forhold gennem udviklingen af dets individer (Burman, 1994). Pædagogik har til formål at fremme samfundsmæssigt skabte forestillinger om "det gode liv" gennem professionelles bestræbelser på at påvirke, forandre, disciplinere eller udvikle mennesker og deres livsmuligheder. Pædagoger er professionelle, der formidler hvad velfærdsstaten vil med sine borgere, og hvad borgerne vil med hinanden og deres samfund. Pædagogik kan forstås som

et udtryk for mange parter *viljer* og forsøg på styring af samfundets udvikling (Højrup, 2002). Pædagogik er således rettet mod at fremme menneskers udvikling og læring og opstiller mål på andres vegne, hvad enten det handler om opdragelse eller undervisning af børn og voksne. Pædagoger arbejder ud fra idealforestillinger om, hvad der kendetegner den gode læring eller udvikling og forfølger idealer om "det gode liv". Imidlertid formuleres opstilling af mål i pædagogik ofte som et uproblematisk anliggende som i følgende citat hentet fra en grundbog i pædagogik:

"Grundlæggende kan man definere det pædagogiske projekt som et forhold, der etableres i kraft af et objekt (den, der skal forandres), et subjekt (den, der varetager forandringsprocessen) og et motiv, som vedrører målsætningen for det pædagogiske projekt." (Mottelson, 2007 s. 35.)

Denne definition af pædagogik vil i det følgende blive brugt til at udkrystallisere og diskutere en række grundantagelser, der ofte ligger implicit i både teoretiske og praktiske forståelser af mål i pædagogik, nemlig:

1. At pædagogik finder sted mellem én person, der forandrer og en anden der forandres.
2. At pædagogikkens projekt er at formulere mål på andres vegne.
3. At der kan etableres en direkte relation mellem mål og resultat.
4. At pædagogikkens genstand er udvikling af individets personlighed.

1) At pædagogik finder sted mellem én person, der forandrer, og en anden der forandres

Denne grundantagelse udpeger relationen mellem pædagog og bruger som den centrale udviklingskontekst, og pædagogik tænkes således at virke i et direkte samspil mellem pædagog og bruger – så at sige ansigt-til-ansigt. Denne grundantagelse understøttes af en stigende individualisering af mål i form af fokus på individuelle planer for udvikling og læring. Når "den professionelle relation" fremstilles som den egentlige og mest betydningsfulde udviklingskontekst i professionelt arbejde (se fx Weicher & Fibæk 2003), tabes et blik for

betydningen af de forskellige *socialle praksisser*, brugere deltager i. Brugere tager i hverdagen del i en mangfoldighed af sociale arrangementer flere forskellige steder, der hver især byder på varierede muligheder for deltagelse og udvikling. De mange forskellige relationer brugerne indgår i forskellige steder, har betydning for deres oplevelse af livskvalitet. Fællesskaber med andre brugere eller pårørende tænkes sædvanligvis ikke ind som en del af brugernes samlede udviklingskontekst. Pædagoger, andre brugere og pårørende kan anskues som deltagere i brugernes liv med hver deres dagsordener og engagementer, der alle bidrager til at skabe betingelser og udviklingsmuligheder for brugernes livsførelse. En inddragelse af et fokus på disse mange parter i forskellige livssammenhænge har til formål at skabe en bredere forståelse af brugeres udviklingskontekster end relationen mellem pædagog og bruger.

Når der i citatet tales om en person, der forandrer og en anden der forandres, bygger det på en forestilling om, at den pædagogiske indsats udgør *den* afgørende faktor, der så at sige påfører brugeren den ønskede udvikling (Dreier, 2008). I denne tænkning opfattes brugere hovedsageligt som passive og reaktive og det forsvinder ud af syne, at brugere forholder sig til den indsats, de modtager og omformer den aktivt i forhold til deres samlede livsførelse. Det indebærer, at der ikke på forhånd kan bestemmes en direkte årsag – virkningskæde mellem en given pædagogisk indsats, og den betydning den får i brugerens livsførelse. En pædagogisk indsats får betydning i brugernes brug af den og gennem den måde, den *samvirker* med en lang række andre betydningsfulde forhold i brugernes liv (inspireret af Dreier, 2008).

Det skal imidlertid ikke forstås derhen, at brugere af socialpædagogiske ydelser kan betragtes som frit stillede i forhold til, hvordan de forholder sig til den indsats, de modtager. Allan er fx helt afhængig af den hverdag, pædagogerne organiserer for ham, og deres arrangementer udgør en betydelig del af hans samlede livsbetingelser. I denne artikel anlægges den synsvinkel, at pædagogiske organiseringer ud-

gør betingelsesstrukturer i brugernes liv, der nok er magtfulde men ikke på nogen entydig måde. Hvordan professionelles organiseringer får betydning i brugernes livsførelse må udforskes konkret set ud fra deres perspektiver.

2) At pædagogikkens projekt er at formulere mål på andres vegne

I denne grundantagelse anskues pædagogikkens ærinde som et projekt, der handler om at formulere målsætninger for andres udvikling. Hvordan giver det mening at opstille pædagogiske mål for andre menneskers liv og udvikling, samtidig med at disse mennesker selv gennem engagementer og forskellige former for målrettethed "fører" deres liv? I de seneste årtier har der været fokus på den enkeltes ret til selvbestemmelse og et liv tilrettelagt ud fra egne ønsker og drømme. Der er tale om socialpolitiske målsætninger om brugerrettigheder og medborgerskab, der har skabt usikkerhed overfor styringsmuligheder i det socialpædagogiske arbejde. Hvordan varetages for eksempel støtten til brugere, der frasiger sig professionel hjælp? Principper om at enhver professionel ydelse skal tilrettelægges i et samarbejde med brugerne skaber mange dilemmaer (Schwartz 2003), herunder hvordan man fx kan kommunikere med og *forstå* mennesker uden aktivt talesprog. Birger Perlt m. fl. (2002) peger fx på betydningen af, at udvikle kommunikationsredskaber for mennesker med omfattende handicaps, hvis servicelovens intentioner skal implementeres. Men kan "det gode liv" alene bestemmes ud fra brugerens personlige udtryk af ønsker og drømme?

Pædagogik er knyttet til overordnede samfundsmæssige formål, der ikke kan bestemmes entydigt en gang for alle. Hvad pædagogik tænkes at gøre godt for skifter i forhold til samfundets historiske forandring og deraf følgende udvikling af standarder for borgernes livsvilkår. "Det gode liv" kan således ikke alene bestemmes ud fra et subjektivt perspektiv, men må ses i forhold til almene standarder for livsmuligheder i en konkret samfundsmæssig sammenhæng (bl.a. inspireret af Holm m.fl. 1994). I pædagogik er således indbyg-

get dét, at *ville* noget med de mennesker, som pædagogikken retter sig imod og dermed også noget mere, end det den enkelte selv har indsigt i eller kan give udtryk for. I forhold til Allan organiserer pædagogerne livsbetingelser for ham, og uden disse ville han have svært ved at opdage og udfolde sine personlige handlemuligheder. De har så at sige ambitioner på hans vegne. Det rejser spørgsmål om, hvordan det sikres, at disse ambitioner ikke blot er et udtryk for tilfældige og skiftende pædagogiske holdninger, og hvordan relevansen af disse ambitioner kan vurderes i forhold til Allans rettethed i egen livsførelse.

Arbejdet med at opstille mål tænkes sædvanligvis at styrke de professionelles faglighed i forhold til brugere med omfattende funktionsnedsættelser. Lene Koba (2008) beskriver fx, hvordan praksisfortællinger kan hjælpe professionelle til at udvikle nye handlemåder i forhold til brugerens umiddelbart uforståelige og uforudsigelige reaktioner. Mål kan fx opstilles for at undgå konflikter og magtanvendelse og bidrage til at få brugerne til at gøre det, der ønskes af dem:

"Hvordan får vi Sanne til at melde ja i stedet for nej til formiddagsaktiviteten." (Koba, 2008 s. 171).

Metodeudvikling knytter sig i denne forbindelse til at finde handlemåder, der så problemfrit som muligt får brugerne til at handle i overensstemmelse med de professionelles dagsorden. Målet, at deltage i formiddagsaktiviteten, friholdes for kritisk refleksion, men i hvilken forstand kan der argumenteres for dette mål? På den ene side kan Sanne være i en situation, hvor hun ikke selv kan orientere sig og overskue at komme fra en kontekst til en anden. Er hun sædvanligvis en glad deltager i formiddagsaktiviteten, der blot skal have ekstra støtte til at overvinde skiftet? På den anden side kan konflikten med Sanne være et udtryk for, at pædagogerne gennemfører deres planer for dagen uden at udforske brugernes (forskellige) præferencer. Krav om effektivitet og styring indebærer altid en risiko for at udvikle en instrumentalistisk tilgang til mål, hvor den pædagogiske målretning vender sig mod

de mennesker, den er skabt til at støtte (Holst 2005). Socialpædagogisk praksis skaber altså både muligheder og begrænsninger hvilket samlet set kan kaldes mulighedsbetingelser. Disse mulighedsbetingelser kan analyseres ud fra de muligheder, de giver brugere for at tage aktiv del i sociale fællesskaber ud fra deres rettethed og interesser. Set i dette perspektiv vil mål altid være omstridte, og de kan kun udforskes ud fra og i forhold til deres betydning i konkret levet liv, hvor der spørges til "det gode liv" for hvem, i forhold til hvad og i hvilken sammenhæng?

3) At der kan etableres en direkte relation mellem mål og resultat

Historisk har forskellen på lægmand og professionel været, at den professionelle i kraft af en særlig samfundsmæssig position, uddannelse og viden antages at kunne iværksætte en undersøgelse, identificere et problem, tilrettelægge og gennemføre en plan, der fører til et ønsket mål. Denne type behandlingstænkning, der har rødder i en naturvidenskabelig videnskabsforståelse, er blevet kaldt en rationalistisk tankegang. Den bygger på en forestilling om, at mål nås ved anvendelse af på forhånd tilrettelagte systematiske fremgangsmåder. Det er indeholdt i denne tankegang, at der kan tegnes en lige linje mellem identifikation af indsatsområde, opstilling af mål, valg af metode og opnåelse af det ønskede resultat. Megen tænkning i metode indenfor det socialpædagogiske område har rødder i denne tankegang (se fx Hansen, 2008). Men som påpeget ovenfor er mål omstridte i pædagogik. Mål opstillet i et perspektiv, fx det pædagogiske, kan opleves meget anderledes i et andet fx i brugernes perspektiver.

Hertil kommer, at liv ikke leves efter pædagogiske målsætninger men gennem deltagelse i hverdags-

livets mange praksisser, hvor en mangfoldighed af relationer, gøremål og praktiske omstændigheder spiller ind og former betingelserne for både professionelle og brugere. I et situeret læringssyn, som denne artikel bygger på, kan læring og udvikling knyttes til de sociale praksisser, personer deltager i (Lave og Wenger, 2003), hvilket indebærer et fokus på, at personer lærer og udvikler sig på mange flere måder end i kraft af de målsætninger, der stilles op for dem. Allan har for eksempel lært sig under frokosten at snuppe sidemandens kødpålæg så hurtigt og behændigt, at pædagogerne langt fra altid når at opdage det. Mange års deltagelse i institutionelt tilrettelagte spisesituationer har formentligt skabt grundlaget for en så forfinet kompetenceudvikling. Hvis hverdagslivets situerede praksisser alligevel gør det vanskeligt at opstille og forfølge mål på entydige måder, hvorfor så overhovedet beskæftige sig med mål?

4) At pædagogikkens genstand er udvikling af individets personlighed

Den sidste grundantagelse omhandler forestillinger om, at pædagogik er rettet mod forandring af individets personlighed. En række udviklingspsykologiske teorier har gennem forrige århundrede udpeget individet som genstand for pædagogiske og psykologiske interventioner (Burman, 1994). I en individorienteret udviklingspsykologisk forståelse ses ”problemer” eller ”fejludvikling” som personlige og iboende individet uafhængig af social kontekst.

I det mangelsyn, der ligger bag megen behandlingstænkning, findes forskellige former for kategoriseringer af mennesker med funktionsnedsættelser. Problemet med kategoriseringer ligger i, at de nemt definerer de mennesker, hvis vanskeligheder de søger at karakterisere. Det kan lukke for videre udforskning af den enkeltes situation og muligheder. Et blik for mangler betyder endvidere, at mangt og meget kan kalde på opmærksomheden hos professionelle. Mere eller mindre tilfældigt udvalgte problemområder kan sætte dagsordenen for de pædagogiske mål. Skal vi sætte mål for spisetræning, tissetræning eller social træning? I forhold til mennesker med omfattende funktionsnedsættelse er der altid meget, der kan tages fat på. Denne problematik knyttet til *tilfældighed* i udpegning af mål, løses ikke ved at vende problemstillingen om og fokusere på ressourcer i stedet for mangler.

DELTAGELSE OG LIVSFØRELSE

Ovenstående kritiske gennemgang af traditionelle opfattelser af pædagogik giver anledning til at efterspørge andre måder at forstå pædagogik og pædagogisk arbejde på, hvilket denne artikel kan betragtes som et bidrag til. Først og fremmest kalder kritikken på, at der i forståelsen af pædagogik tages et andet udgangspunkt end i relationen mellem pædagog og bruger, hvilket der vil blive argumenteret for i det følgende. Der har i de senere år været en tværfaglig bestræbelse på at bevæge pædagogisk tænkning væk fra at forstå menneskers udvikling som et resultat af påvirkning eller behandling og i stedet knyt-

te udvikling og læring til deltagelse i sociale praksisser (se fx Højholt, 1996, 2001). Ved at bruge ”hverdagsliv” som analytisk begreb, forankres ”udvikling” og ”problemer” i de betingelser, mennesker har for at tilrettelægge og samordne daglig livsførelse i de sociale praksisser, de er en del af. Med livsførelse menes, at mennesker alment betragtet organiserer deres hverdagsliv (fører deres liv) i forhold til og gennem deltagelse i forskellige praksisstrukturer, der samtidig varierer og udvikler sig gennem mange deltagende parter bidrag (Holtzkamp, 1998).

For mennesker med nedsat funktionsevne gælder, at de som andre mennesker lever et hverdagsliv på tværs af sammenhænge, hvor deltagelse i én livssammenhæng får betydning for deres deltagelse i andre og dermed for den samlede livsførelse. Det er derfor ikke kun deltagelse i professionelles arrangementer, der har betydning for brugere med nedsat funktionsevne, men også deres liv sammen med pårørende, andre brugere og øvrige netværk. Inspireret af Ole Dreier (2008) anlægges her den synsvinkel, at en professionel indsats får betydning gennem den måde, brugerne inddrager den i deres samlede livsførelse i de sociale fællesskaber, de deltager i.

Altså betragtes brugere hverken som objekter for socialpædagogiske planer eller som subjekter, der selv skaber deres egen livsbane gennem selvstændige valg. Brugere anskues på linje med alle andre mennesker som *deltagere* i forskellige sociale sammenhænge, hvor professionelle organiseringer, tilrettelagt under indflydelse af overordnede samfundsmæssige betingelser, udgør en større eller mindre del af deres samlede livsbetingelser. Betingelser anskues alment ikke kun som begrænsninger men også som muligheder, som forskellige deltagere i sociale praksisser forholder sig til, er medskabere af og bruger til at udvikle egne livsmuligheder.

Ved at bruge et begreb som *deltagelse* anlægges en analytisk vinkel, hvor brugere anskues som intentionelt handlende personer, der tager del i og bidrager til de forskellige (konfliktende) dagsordener og problemstillinger i sociale fællesskaber med mange deltagende parter (brugere,

professionelle og pårørende) flere steder. Dette pædagogiske syn er således meget forskellig fra de grundantagelser, der er blevet diskuteret i det foregående. Når udvikling knyttes til deltagelse i social praksis får et begreb som "selvbestemmelse" fx en anden betydning end betoning af individuelle valg, hvilket udforskes nærmere i det følgende gennem et fokus på Allans hverdagsliv.

FORSKNINGSPROJEKTET

Feltarbejdet har fundet sted i efteråret 2008 på aktivitets- og bosteder for brugere med nedsat fysisk og psykisk funktionsevne. To brugere er blevet fulgt i deres hverdagsliv i hver deres bo- og aktivitetssteder, hvilket betyder, at der er foretaget deltagende observationer fire steder og tillige af to tværinstitutionelle møder, hvor brugernes handleplaner var på dagsordenen. Brugerne er blevet fulgt to dage i hver af deres to forskellige livssammenhænge og på tværs af dem. Pædagogernes brug af it-baserede handleplaner er blevet observeret. Der er foretaget interview af den ene bruger (den anden er uden aktivt talesprog), med pårørende og fokusgruppeinterviews med involverede pædagoger de fire steder. Tolkninger af empiri har været fremlagt og diskuteret med personalegrupperne de fire steder med henblik på at uddybe forståelsen af baggrunden for tilrettelæggelsen af de pædagogiske praksisser. Artiklen er baseret på empiri fra det samlede forskningsforløb, men i denne artikel inddrages kun materiale fra observationer af den ene brugers hverdagsliv.³⁾

De socialpædagogiske praksisser analyseres ud fra et fokus på brugernes hverdagsliv, men hvad indebærer det at tage et brugerperspektiv? Enhver fremstilling af personers intentioner og handlegrunde er altid en udlægning set ud fra den iagttagendes perspektiv og erkendelsesinteresse. Gennem samtale kan iagttagelser og tolkninger sædvanligvis afprøves og justeres, således at forskeren kan uddybe forståelsen af, hvad der er på spil for de mennesker, der er i fokus. Det er ikke muligt i forhold til mennesker uden aktivt talesprog, hvor en undersøgelse af en persons

perspektiv alene kan baseres på iagttagelse af nonverbal kommunikation og handlinger situeret i hverdagslivets kontekster.

Forskningsprojektet er imidlertid ikke lagt til rette for at opnå en autentisk viden om, hvordan Allan oplever sin hverdag eller om Allans hverdagsliv isoleret set (se også Schwartz 2009, hvor forståelser af brugerperspektiver diskuteres mere indgående). Forskningsprojektet har anlagt et *decentreret* perspektiv (Dreier 2007), hvilket indebærer at det er den professionelle praksis, der udforskes ud fra brugernes brug af den i deres samlede livsførelse og set ud fra deres perspektiver. Projektets erkendelsesinteresse har således været at undersøge professionelle praksisser, således som de stiller sig som mulighedsbetingelser set ud fra en persons perspektiv med omfattende fysisk og psykisk funktionsnedsættelse. Formålet er at sige noget alment om betydningen af professionelles målsætninger og handleplaner.

Ved at følge to brugeres livsførelse på tværs af livssammenhænge og gennem inddragelse af mange deltagende parterers perspektiver er det muligt at analysere de *mulighedsbetingelser*, professionelle praksisser skaber for brugere med omfattende handicap. Der har ikke været intentioner om at portrættere eller give en blot tilnærmelsesvis dækkende beskrivelse af de professionelle praksisser, der har været i fokus. Udforskningen har fokuseret på *udvalgte* diskussioner om mål og disses betydning i brugernes hverdagsliv.

I forhold til Allan har jeg især fulgt de professionelle diskussioner om "gangtræning" på tværs af steder og med Allans mor, fordi diskussionerne herom fyldte meget på undersøgelsestidspunktet. Som deltagende observatør har jeg anlagt den synsvinkel, at det er afgørende for tolkning af data at få indsigt i, hvad der er på spil for deltagerne i de observerede situationer og praksisser for at forstå, hvorledes de enkelte subjekters tanker og handlinger giver mening gennem den måde, de er forbundne i fælles (konfliktende) engagementer. Subjektiv mening antages her at blive skabt i forhold til noget fælles, der er på spil. Jeg har søgt viden om, hvordan

gangtræning som problemstilling er på spil mellem flere parter og om den betydning gangtræning ser ud til at have for Allan i hans hverdagsliv. Både observationer og analyser er således forankrede i to forskellige og indbyrdes forbundne synsvinkler på samme problemstilling, nemlig i Allans omsorgspersoners intentioner om gennem gangtræning at skabe det "gode liv" for ham og i observationer af Allans rettet mod at skabe "det gode liv" for sig – set ud fra hans perspektiv

GANGTRÆNING SOM KONFLIKTOMRÅDE

Allans hverdag er opdelt i et arbejds- og hjemmeliv som flertallet af borgere i samfundet. I udlægningen af særfor sorgen i 80erne var opgøret med totalinstitutioner en afgørende drivkraft og den daværende socialchef på området havde intentioner om, at udviklingshæmmede skulle have mulighed for "et liv så nær det normale som muligt" (Bank-Mikkelsen, 1971). Borgere med omfattende handicaps skulle tilbydes livsbetingelser som andre borgere i samfundet, herunder mindst et miljøskifte i deres hverdag med deraf følgende skift i gøremål traditionelt knyttet til henholdsvis "arbejde" og "hjem".

De dage Allan er på Aktivitetscenteret ankommer han med bus fra Bostedet og tager retur senere på dagen. Pædagoger på Bostedet følger ham sammen med andre brugere til bussen, nye pædagoger tager imod på Aktivitetscenteret og hele proceduren gentager sig senere på dagen. Selvom hverdagen er organiseret ud fra en almen model på livsførelse i et moderne samfund, er der tale om nogle særlige livsbetingelser. Som Kim Rasmussen (2008) påpeger det i en analyse af udviklingshæmmede børns hverdagsliv, lever også Allan i en parallel verden med meget få berøringsflader til det omgivende samfund. Hans hverdagsliv i både Aktivitetscenter og Bosted er et liv med pædagoger og sammen med andre mennesker med omfattende funktionsnedsættelser.

"Gangtræning" som problem optager alle deltagere på et handleplansmøde, hvor både sagsbehandler, pædagoger fra Aktivitetscenteret og Bostedet, fysioterapeut og

Allans mor er til stede. Fysioterapeuten viser en video, der viser, at Allan afprøver et nyt gangstativ, hvor han er spændt fast og støttet under armene. Mødets deltagere er overraskede over, så hurtigt han kan gå i stativet. Allan kan gå selv uden hjælpemiddel, men han falder ofte. Aktivitetscenterets fysioterapeut forklarer på mødet, at baggrunden for afprøvningen af det nye gangstativ er, at pædagogerne på Bostedet ikke længere må gå sammen med Allan, da flere pædagoger er blevet trukket med ned ved hans fald med personskader til følge. Alle er på mødet enige om, at det er vigtigt for Allans livskvalitet, at han bevarer sin gangfunktion, selvom det betyder at han ind imellem falder. Pædagogerne på Aktivitetscenteret går med ham, fordi de, som de siger, kender ham godt, og de har modtaget undervisning i ikke at blive trukket med ned, hvis han falder. Mødets deltagere taler om, at det ikke altid er nemt at motivere Allan til at gangtræne. Det er nemmest, hvis der er noget, der trækker i ham fx udsigten til at komme på café. Pædagogerne fortæller, at han selv går fx efter et blad eller ud i køkkenet på bostedet, hvis der foregår noget, han er interesseret i. Pædagogen på Aktivitetscenteret fortæller, at Allan blev så glad for en ny pædagog, at han kunne finde på at gå efter hende og vente udenfor, mens hun var på toilettet i håb om at få et knus, når hun kom ud. Allans mor giver udtryk for, at hun synes, at hendes søn på Bostedet sidder meget ned, isoleret på sit værelse, og at hun ikke kan forstå, at pædagogerne kan gå sammen med ham det ene sted og ikke det andet.

På den ene side skabes et billede af Allan som en person, der er usikkert gående, afhængig af hjælpemidler og vanskelig at motivere til træning. På den anden side fortælles, at han går spontant rundt, hvis der er noget, han gerne vil. Om Allan går eller ikke går synes i mindre grad at være knyttet til ham som person, og i højere grad til hans omverden. Om der er nogen at gå sammen med og noget at gå efter. Pædagogerne på Bostedet taler om, at det er vigtigt at udarbejde et "forstærkelseskatolog", det vil sige en fortegnelse over, hvad der kan motivere Allan til at gå, og

pædagogerne på Aktivitetscenteret taler om at udskifte hans legetøj, så det bliver mere interessant at gå efter. Målet er man enige om, nemlig at Allan motiveres til gangtræning, så han opretholder sin gangfunktion.

Selvom man er enige om, at målet ”opretholdelse af gangfunktion” er vigtigt, så ser Allans to steder alligevel forskelligt på det, og de har forskellige begrundelser for at tilrettelægge hverdagen for ham, som de gør. Hertil kommer Allans mor, der har sit eget perspektiv på gangtræning og sønnens hverdag de to steder. I det følgende vil jeg udforske disse perspektiver på Allan de forskellige steder nærmere. For mennesker med omfattende funktionsnedsættelse får bevarelsen af fysiske funktioner i kraft af deres handicap nemt en central plads i professionelles og pårørendes fokus. Formålet med at Allan bevarer sin gangfunktion er forøget livskvalitet, og det giver anledning til at udforske i hvilken forstand opretholdelse af gangfunktionen vil kunne give hans liv mere kvalitet.

ALLANS MOR

Allans mor fortæller i et interview, hvordan hendes søn kom på Bostedet allerede som fem-årig, fordi familien havde to andre børn, og det var vanskeligt for forældrene at give Allan den fornødne træning:

Allan skulle ikke sendes af sted på institution for at gemmes væk overhovedet. Det var for, at han skulle have et værdigt liv, en fremtid og nogen, der kunne gøre noget for at hans gangfunktioner og alle de funktioner, han manglede, så han virkelig kunne få det værdige liv.

For Allans mor er et værdigt liv et aktivt liv, hvor sønnen kan bruge de ressourcer, han har.

Der var jo pædagoger, som virkelig kæmpede en kamp for at få Allan til at gå. Det tog år – mange år. Men han kom til at gå. Han kom også til at spise selv og han lærte tissetegnet. Der er mange funktioner, han har lært undervejs, som ikke bare er kommet, men gennem pædagogers indsats. (...) For fem år siden skulle Allan flyttes fra den afdeling, han havde været på i mange år. Jeg kæmpe-

de i mod det og sagde: ”Jeg vil ikke have Allan over på en afdeling, hvor der er mange kørestolsbrugere”. Allan kan gå, og jeg kunne godt se i ånden, at hvis han kom på den afdeling, så var det utroligt nemt at få Allan til at blive i en kørestol, fordi herregud, det var noget nemmere. (...) Og det kæmper jeg for: han skal ikke sættes i en kørestol – han kan gå! Jeg synes, at det er utroligt at pædagoger ikke ser en udfordring i at bibeholde alle de funktioner, gangfunktion og hvad der ellers er. Nu går han dårligt, fordi han har været sat for meget i den kørestol, men hvis de trænede noget mere med ham, så var han til at gå med igen, og det er det, der simpelthen gør mig både vred og ked af det.

For Allans mor er ibrugtagningen af et gangstativ et udtryk for et tilbageskridt, selvom hun anerkender, at det er bedre at bruge gangstativ end at sidde i en kørestol. Hun oplever forslaget om gangstativ som en form for opgivelse og et udtryk for, at pædagogerne ikke finder det vigtigt at træne hans gangfunktion. Allans mor er usikker på, hvordan sønnens hverdag er på Bostedet, og hun er bekymret for, om han sidder for meget for sig selv inde på sit værelse. Der har været mange personaleudskiftninger og hun er usikker på, om der er nogen udover hans faste kontaktperson, der kender ham indgående. Hun vurderer Allans situation ud fra pædagogernes måde at tage kontakt til ham på:

I starten på [den gamle afdeling] når en gik forbi Allan, så skubbede hun lidt til ham og sagde: ”Hvad så?” Og så var der altid noget i gang. Den der form for kontakt, den der lidt pjattede – det er jo det, min søn kan lide. Lidt sjov – at de laver sjov med ham. Den mangler jeg [på Bostedet]. Det bliver for alvorligt. Jeg håber, den er der, når jeg ikke er der, men jeg ser den ikke – den kontakt. Og den kan jeg godt mangle. Det er da en nydelse at se, at Allan har en god kontakt med pædagogerne.

Allans mor fortæller, at hun også vurderer kvaliteten af sønnens hverdag ud fra den måde pædagogerne tager kontakt til hende på, når hun kommer. På Bostedet hilser de, siger hun, men så kommer der ikke mere:

Hvilken mor vil ikke gerne høre noget om sit barns hverdag? Det vil jeg sørme også gerne. Det behøves ikke altid at være rosenrødt men det med, at man får indblik i hverdagen. Det er jo dejligt. Og det kan jo nemt gøres, når man kommer, det behøver ikke at være igennem en telefon eller på skrift, men at det er en naturlig proces i det øjeblik, man kommer. Nu skal du høre, nu har vi lige oplevet det med Allan! (...) Det er jo dét. Er det ikke det, vi alle sammen ønsker for vores børn? (er berørt)

Ida: Man kan som mor blive usikker på, om der er nogen, der vil ens barn noget ordentligt?

(Græder stille). Så håber man jo altid, at der er nogen, der er glad for ham ikke? Selvfølgelig, kan de ikke have følelser på samme måde som mig, og de skal ikke have det. Men det der med [at høre] en gang imellem, at "nu skal du lige høre, hvor fræk din søn var?"

Ida: At du mærker, at nogen er engageret i ham?

Ja!

Allans mor fortæller om den usikkerhed, der er forbundet med at overlade sit barn

til professionelles omsorg, og hvordan hun læser forskellige tegn, for at få kendskab til, hvordan hendes søn trives. Allans hverdag på Aktivitetscenteret er hans mor godt tilfreds med. Der har hun kendt pædagogerne gennem mange år, og personalegruppen er mere stabil⁴. Når hun kommer, synes hun, at hun bliver modtaget "med et smil, et hej og hvordan går det?" Her får hun de små historier, hun savner på Bostedet fx:

Hanne [pædagog] fortalte mig, at der er kommet en ny pædagog, og Allan bliver ved med at sidde og skubbe til bordet. Indtil Hanne lige ups!- kommer i tanke om, at han jo skal på toilettet, det var jo derfor, at han skubbede bordet væk fra sig. Det er lige Hanne. Men den nye, der kom – det er jo ikke alt, man lige når at få sagt.

Moderen tolker eventuelle vanskeligheder i Allans hverdag i lyset af den kontakt, hun har til pædagogerne og vurderer den omsorg, han modtager her ud fra. Hun oplever, at de på Aktivitetscenteret giver Allan mulighed for at være aktiv. Her deltager han i forskellige aktiviteter og både

pædagoger og fysioterapeut gangtræner jævnligt med ham, hvilket hun tolker som et øget engagement i hans trivsel. Da jeg spørger til samarbejdet mellem Aktivitetscenter og Bosted, svarer Allans mor, at hun ikke synes, der er noget samarbejde. Hun kunne godt tænke sig:

. . . at de to kontaktpersoner satte sig sammen og sagde, det er dén linje, vi kører og det gælder hele vejen rundt om Allan. Det gælder med hensyn til aktiviteter, det gælder med træningen, det gælder i alle henseender. Det er den her linje, vi kører! Det tror jeg faktisk også ville være rigtig godt for Allan. Ida: Kan du give nogle eksempler, hvor du konkret har savnet det?

Jamen, det kan jeg jo sagtens gøre nu, fordi på Aktivitetscenteret, der går de jo med ham, og det har de jo ikke haft nogen problemer med, og på Bostedet må de ikke gå med ham.

Moderen oplever, at det er hende der skal holde fast i de forskellige parter og holde øje med, at hendes søn får en god hverdag:

Altså, jeg kan jo ikke sætte mig tilbage og sige, jamen de der to udmærkede kontaktpersoner, som de i grunden er hver i sær, dét klarer de. Nej, sådan er det ikke, for selvom de er ganske udmærkede, så mangler jeg det der med, at de har et fælles mål.

Allans mor har tænkt at forfølge sagen om, hvorfor de ikke må gå med Allan på Bostedet. På den måde bliver hendes indgåelse i samarbejdet til et spørgsmål om, at hun synes, at hun skal kæmpe sin søns sag. Spørgsmålet om "gangtræning" får en særlig betydning for hende, idet det er den måde hun vurderer, om pædagogerne de to steder skaber et værdigt liv for ham. Når man spørger nærmere til hendes begrundelser, formulerer hun på sin søns vegne et stort ønske om, at pædagogerne skaber et liv for ham præget af social deltagelse med engagement og sjovt samvær. Måske er det sværere som pårørende at argumentere for, at pædagogerne engagerer sig i sønnen og viser at de holder af ham end at argumentere for kravet om, at hans gangfunktion skal opretholdes.

AKTIVITETSCENTERET

Pædagogerne i Aktivitetscenteret definerer deres sted som et aktivitets- og samværscenter, hvorved de mener, at det ikke er aktiviteterne i sig selv, der er afgørende, men det samvær der knyttes hertil:

"Respekten for den enkelte bruger og dennes behov er udgangspunktet for vores pædagogiske arbejde. Vort menneskesyn er, at mennesker uanset køn, alder, intelligens og handicap er sociale og kommunikerende – har behov for samvær med andre, føle sig "elsket" og respekteret og blive holdt i gang såvel fysisk som mentalt". (Institutionens egen beskrivelse)

Bestræbelser på at skabe kontakt til og samvær med hver enkelt bruger uanset handicap udgør en rød tråd i afdelingens arbejde. Når brugerne ankommer i Aktivitetscenteret om morgenen samles de til kaffe i mindre grupper. En pædagog læser op af hver enkelt brugers kontaktbog, der udgør bindeleddet mellem bosted og aktivitetscenter.

LINDA læser op af kontaktbøgerne. Jørgen har været på ferie og Bostedet har lavet en hel lille beskrivelse af turen. Det snakkes der lidt om. Beboerne kontaktes en for en. "Goddag Hans". Pædagogen læner sig frem og klapper Hans på håndryggen. Hans læner sig også frem mod pædagogen. "Har du haft en god weekend?" spørger pædagogen og Hans svarer med at nikke. LINDA læser kontaktbogen op – den slutter med "Hav en god dag Hans – hilsen Birthe" (pædagog på Bostedet). "Birthe", gentager Hans. Det virker som om, han genkender navnet. Sonnys kontaktbog bliver læst op, men det ser ikke ud til, at Sonny ænser, at der er opmærksomhed på ham. Sonny leger med sit legetøj og ser ud til at være inde i sig selv. Erling sidder og kigger i sine brochurer, som han bladrer i igen og igen. Han ser ud til at nyde, at have noget mellem hænderne. Pædagogerne taler om, hvordan de bedst kan udnytte dagens personaleressourcer af hensyn til de enkelte brugere. (...) I Martins kontaktbog har personalet på Aktivitetscenteret skrevet, at de har givet Martin massage og at de har "slo-ges" med ham for sjov. Hans mor skriver tilbage, at de skal huske at Martin har navlebrok, og LINDA vil skrive tilbage, at det skal de nok. (feltnoter).

Kontaktbogen er tænkt som et bindeled mellem Bosted, Aktivitetscenter og pårørende og her kommunikeres om "det gode liv" gennem formidling af små hverdagsfortællinger fortalt af de mange omsorgspersoner, der er engagerede i brugernes liv. Dagen på Aktivitetscenteret tager således udgangspunkt i det personlige møde med hver enkelt bruger i en social samværssituation. Der lægges stor vægt på at kommunikere med alle, selvom brugernes sproglige forudsætninger ofte er begrænsede:

Helge og LOTTE "taler" sammen. De tjatter og laver sjov. Helge siger mange lyde med forskelligt tonefald, men det er ikke muligt for pædagogerne at genkende ord. Han puster sig op for sjov og prøver at se farlig ud.

LOTTE svarer ved at vise sine muskler på overarmen. LOTTE holder gang i samtalen ved at bruge kropssprog og enkle ord – prikker ham i brystet og peger derefter på sig selv: "du" og "jeg". "Snakken" går lystigt med ivrig gestikuleren og grin hos begge parter.

Hverdagen på aktivitetscenteret er tilrettelagt med henblik på at holde brugerne i gang "såvel fysisk som mentalt" (se ovenfor). Allan går til aktiviteter som gangtræning, fællessang, sanserum og spabad. Pædagogerne giver udtryk for, at Allan har "behov" for at få ro ved at ligge i sanserummet eller i spabadet og komme lidt væk fra de mange mennesker og uroen på stuen. De synes desuden, at det er vigtigt, at han kommer rundt i huset på små gåture, hvor han får trænet sin gangfunktion, og at han kommer ned at ligge på en skråpude, hvor han får arbejdet med sine rygmuskler. Det overordnede mål er, at han bevarer sine funktioner. Da jeg spørger, hvad de tænker livskvalitet er for Allan, svarer de:

Det er, at vi kan give ham nogle oplevelser og tilbyde ham noget, så han er så veltilpas som muligt og så glad som muligt. Så han ikke skal sidde og glo og rive blade i stykker, fordi det er den eneste mulighed, han har i de rammer, vi gir' ham.

De fleste af Allans oplevelser er organiseret for ham alene. Ophold i sanserummet er tilrettelagt som en individuel sansmæssig oplevelse af musik og lys. Den dag jeg er med, prøver Allan at kontakte side- manden ved at rive tæppet af ham, men det stoppes ved at flytte ham fysisk lidt længere væk. Motorikvejlederen anbefaler, at han så ofte som muligt ligger på maven på en skråpude med sine legesager foran sig for at træne rygmuskler og koordination af kroppens bevægelser. Det gør det vanskeligt for ham at følge med i hvad der sker i rummet, og som regel triller han om på ryggen og sætter sig op, måske for bedre at kunne se, hvad der foregår? Allan placeres (som de andre brugere) oftest alene i passende afstand til andre, fordi han i forsøg på kontakt kan finde på at tage hårdt fat og han har svært ved at give slip. De andre brugere ses mest som en begrænsning, selvom pædagogerne også er opmærksomme på, at Allan har nogle kontakter, som han er glad for.

Pædagogerne er enige om at Allan elsker sjov og ballade:

Nogle gange kan det tage rigtig lang tid at komme ned på afdelingen fra bussen. Nu sidder han i kørestol, men når han gik selv, så kunne han godt møde 3-4 stykker på vejen, som lige skulle have et kram, og det får han jo lov til. Det er så primært personaler, men nogen gange kan han slet ikke give slip igen, men så kan han godt stå der i 3-4 minutter (...) Han er meget glad for fysisk kontakt og vil det gerne. (...) Man kan lave de der borte-tit, eller stikke et ugeblad op i buksebenet og så er han ved at dø af grin. Det synes han bare er så sjovt.

Den første dag jeg følger Allan, har han gangtræning, hvor det nye gangstativ afprøves. Thomas, hans fysioterapeut, stopper på gangen lige udenfor musikrummet.

THOMAS viser Allan et spillebord, og han bliver synligt glad for de dimser, man kan røre ved på bordet. Han stopper op ind imellem og ser ud til at lytte. Vi er lige ved siden af musikrummet og der er gang i trommer og fællessang. Efter nogle øvelser ved bordet med en lille bold og en tur på maven på en stor bold, kommer Allan igen i gangstativet, og nu prøver han helt klart at orientere sig

mod salen med lydene. Da THOMAS følger hans blikretning og skubber foldedøren til side, styrer Allan lige ind gennem døren med THOMAS bagefter. THOMAS hjælper ham på plads på en stol, og han får en tromme mellem benene. Han sidder helt stille og kigger opmærksomt rundt på de mange mennesker i lokalet, der både synger og laver bevægelser til sangene. Allan smiler glad. Piller lidt ved trommen, men den ser ikke ud til at være vigtig. Mon det er det, de andre gør, der optager ham og det at være en del af noget? Da aktiviteten slutter, vil han ikke ud af rummet før alle er gået. Først da reagerer han på THOMAS' tegn til ham om at rejse sig og følge med. (feltnoter)

Den fart hvormed Allan bevægede sig ind i musikrummet overraskede os begge. Det krævede ingen pædagogisk motivation at få Allan til at bevæge sig ind i rummet, men en del professionel tålmodighed at få ham ud igen. Det er et eksempel på, at brugere trods omfattende funktionsnedsættelse *forholder* sig til deres omgivelser og opsøger de aktiviteter, de finder spændende, hvis de har mulighed for det.

Når pædagogerne på Aktivitetscenteret formulerer sig om deres faglighed, taler de om betydningen af henholdsvis træning af funktioner og ro. Pædagogerne forbinder faglighed med individuel kontakt og samspil i relationer mellem pædagog og bruger. Når de taler om "det gode liv" for Allan, betoner de social kontakt i mange relationer, knus, musik og sjovt samvær. Spørgsmålet er, hvordan Allans opretholdelse af funktioner i højere grad kan kobles til hans sociale engagementer?

Den anden dag jeg følger Allans afprøvelse af det nye gangstativ, giver fysioterapeuten god tid til, at Allan kan stoppe op, hilse på, give og modtage knus fra forbi-passende på gangen. Allan får øje på et personale, han kender i en sidegang og han svinger resolut gangstativet rundt for at nærme sig hende, hilse på og få et knus. I sådanne situationer integreres træningen direkte i hans sociale deltagelse. Bevægelsesfriheden i gangstativet bidrager til, at han på en sikker måde kan forfølge egne mål og *udvider* dermed hans handle- rum.

BOSTEDET

Allans Bosted er som hus organiseret helt anderledes end dagværkstedet. Entré møbler og kommoder signalerer "hjem", så snart man træder indenfor i en stor, lys og rummelig bygning. Allan har sin egen lille lejlighed med stue, tekøkken, entre og toilet. Fra hans lejlighed træder man lige ud i bostedets fællesrum med god plads til de mange forskellige hjælpemidler, der er i brug her i forhold til beboere med omfattende funktionsnedsættelser.

Den første gang jeg besøger Allan efter hans hjemkomst fra Aktivitetscenteret, sidder han længe alene på sit værelse med sit legetøj, som han fingerer med, mens han ind i mellem ser på det tændte fjernsyn. Den pædagog, der er tilknyttet Allans gruppe denne aften mener, at han har behov for at sidde og slappe af for sig selv efter en lang dag på Aktivitetscenteret. Da jeg kommer anden gang, er hans kontaktpædagog på arbejde og hun har andre planer med ham. Han bliver lagt på en skråpude for sig selv i fællesrummet, hvor han kigger rundt og følger de personer, der kommer forbi. Jeg observerer, at han skiftevis rumsterer med sit legetøj og opmærksomt følger lyde og bevægelser i rummet.

I et interview med personalet giver de udtryk for, at de opfatter bostedet som brugernes hjem, der først og fremmest skal være præget af ro og forudsigelighed. Personalegruppen tænker, at Allan har brug for trykthed i form af en genkendelig daglig rytme.

Vi har snakket om, at der ikke bare skal fyldes aktiviteter på bare for, at der skal være nogle aktiviteter, men også at der er tid og plads til, at der er ro på (...) Når vi andre kommer hjem, vil vi også gerne sidde og koble lidt af, når man sådan har været af sted hele dagen.

Bostedet defineres altså som et hjem i modsætning til Aktivitetscenteret, der sammenlignes med arbejde. Aktivitet foregår på arbejdspladsen, ro og afslapning hjemme. Personalet vurderer ud fra hvordan dagen har formet sig, om brugeren har brug for ro på eget værelse eller at være ude i fællesrummet. Men

det udgør også et dilemma:

Jeg synes nok, at når jeg tænker på, at det her er det sted, de bor, så synes jeg ikke, at vi har hænder nok til at skabe den positive atmosfære, der skal til. Jeg synes, at der mangler noget livsglæde. Jeg ved godt, at de har deres forskellige lejligheder, hvor de sidder, men jeg synes personligt, at det kan være et dilemma, hvis de sidder der for længe (...) Det er jo et dilemma, hvor meget vi skal engagere dem i noget, og hvor meget man bare skal give dem lov til at sidde. (gruppeinterview på Bostedet).

Abstrakte forståelser af hjem og arbejde ser ud til at være i spil på Bostedet, idet hjem italesættes som et sted, hvor man slapper af, mens man er aktiv på arbejde. Forskning i fx familiers hverdagsliv viser imidlertid, at "hjem" kan være et sted præget af stor aktivitet (Kousholt, 2006). Alment kan hjem betragtes som en praksis på lige fod med andre praksisser, hvor "vi" er optagede af bestemte gøremål og opgaver. Det er netop ofte et "vi", der får et hverdagsliv til at fungere socialt for deltagerne.

Pædagogerne mener da også, at Allan ikke kun vil slappe af, men at han er optaget af det "fælles liv", og en pædagog forklarer:

Han rejser sig selv op fra sin stol nogle gange [inde på sit værelse] og kommer ud og hen til mig, hvis der er noget, han vil. Det kan være af nysgerrighed, hvis han hører at der foregår noget derude. Nogen der snakker eller griner, så kommer han. (gruppeinterview på Bostedet).

På en af mine observationsdage følger jeg livet i det store fællesrum:

Allan sidder ved bordet og får en appelsin. Han har været ved frisøren. GITTE kommer med en stor ring af stof til ham. Han smiler glad og smider den straks på gulvet. Allan har af sig selv drejet sin stol, så han både kan se fjernsyn og følge med i, hvad der foregår i lokalet. Han iagttager, at PETER vil give Lone hendes kørepose på. Allan tager grinende fat i Lones trøje og får venligt besked på, at han ikke må drille. Allan rækker også ud efter LINDA, da hun kommer forbi, og hun giver ham et knus. Lidt senere sidder fi-

re beboere i hver deres kørestol som små isolerede øer uden eller med lille mulighed for indbyrdes kontakt.

Jeg observerer flere gange, hvordan situationerne hurtigt bliver tomme for fælles anknætningspunkter. Som Birger Perlt (med flere, 2002) påpeger, fører de nye bosteder med fysisk rummelighed i form af private lejligheder ikke automatisk til skabelsen af et socialt engagerende hverdagsliv for brugere med omfattende funktionsnedsættelse.

HENNING viser interesse for en beboers dukke og leder efter dukketøj til hende. TANJA deltager i den aktivitet, der opstår omkring dukkerne og finder en lille dukkebørste. Børster omhyggeligt Solveig, der sidder ved siden af. Susanne råber op og TANJA spørger, om Susanne også vil børstes. Susanne nikker og TANJA børster hendes hår, mens Susanne helt tydeligt bøjer hovedet, så TANJA bedre kan komme til. Da TANJA går tilbage med børsten, protesterer Susanne. TANJA går tilbage, henter hende og kører hende hen til det fælles sjov med dukkerne. Susanne får en dukke. Der høres høje lyde og grin. (feltnoter)

Brugerne er helt afhængige af, at personalet skaber det sociale liv, som de kan relatere sig til og deltage i. Muligheden herfor synes både at afhænge af normering, men også af hvor personalet har deres fokus, og af hvordan samarbejdet organiseres. Beboerne sidder fx gruppevis ved samme bord til aftensmaden, men de får deres mad i forskellige tempi afhængig af, hvordan pædagogerne organiserer sig indbyrdes. Første aften arbejder en pædagog hårdt på at få maden klar til "sine" tre beboere, og den sidste beboer må vente meget længe på, at maden når frem. Han er dermed vidne til, at de to andre spiser deres mad. Anden dag observerer jeg den tilknyttede pædagog bede om hjælp flere gange fra andre personaler. Det lykkes for alle beboere og de tilknyttede personaler at spise samtidig. Beboerne er fuldstændig afhængige af det "sociale liv" pædagogerne skaber i rummet, og denne skabelse af fællesskab er igen afhængig af hvorledes samarbejdet organiseres. Om man arbejder hver for sig med sine isolerede opgaver, eller man or-

ganiserer hverdagens situationer sammen, hvor personalet kan trække på et fælles engagement i at skabe et "vi".

ELEKTRONISK JOURNALFØRING

Allans handleplan opbevares elektronisk i computere, der i Aktivitetscenteret er låst inde i et særligt skab og på Bostedet står inde på personalets kontor. Handleplanen er således noget personalet skal tage sig særligt tid til at orientere sig i, revidere og ajourføre. Den befinder sig rent fysisk langt væk fra hverdagens praksis og udenfor umiddelbar rækkevidde. Handleplanen får ifølge personalet mest opmærksomhed, når den skal formuleres og fremlægges på møder, og har som sådan mest funktion som et statusgivende redskab. Her informeres om den praksis, der dels har fundet og dels bør finde sted. Den elektroniske handleplan udgør det sted, hvor de professionelle begge steder redegør og svarer for deres praksis. Paul Dourish (2004) argumenterer i bogen "Where the action is. The foundations of embodied interaction" for, at computerprogrammer hidtil er udviklet for at administrere procedurer og formelle processer adskilt fra arbejdspraksis. Disse it-programmer tjener det formål at redegøre for praksis (såkaldt "accountability"). Forfatteren argumenterer for, at der udvikles "embodied" computersystemer, der indgår interaktivt i arbejdsprocesser. Allans handleplan føres og opbevares langt væk fra pædagogernes daglige praksis med brugerne og befinder sig desuden udenfor brugerens rådighed og rækkevidde. Handleplanen benævnes "brugerens", men er i praksis pædagogernes professionelle redskab, og den er ikke i spil mellem Allan og pædagogerne i hverdagens praksis.

Selve handleplansskemaet ligner det cardex, der er blevet brugt indenfor sygeplejen gennem årtier. Cardex er traditionelt det sted, hvor plejepersonalet fører døgnrapporter over patientens helbredstilstand, medicinforbrug etc. Som nævnt ovenfor indgår handleplanen ikke i det daglige arbejde og derfor heller ikke i overlap mellem skift i døgnets personalegrupper: handleplanen har mere karakter af

journalføring, hvor alle informationer om brugeren samles i en form for opgørelse. Både på Aktivitetscenteret og Bostedet er ordet *funktionsbeskrivelse*, det første der møder læseren i handleplanen og på Bostedet tillige en række anvisninger på den rette pleje af Allans forskellige skavanker. Begge steder fokuseres meget på, at Allan bevarer sine funktioner. Han beskrives begge steder tillige som et socialt interesseret og nysgerrigt menneske, der godt kan lide at få kontakt gennem fysisk berøring og drilleri.

De elektroniske handleplaner er udformet i overensstemmelse med den opfattelse af pædagogik, der blev fremstillet og kritiseret i indledningen af denne artikel. I handleplanerne sættes individuelle mål for det pædagogiske arbejde med mangler i Allans udvikling, men disse ideer om træning af funktioner knyttes ikke systematisk til beskrivelser af "det gode liv" for ham. Handleplanerne tager ikke højde for de mange parter forskellige perspektiver på og intentioner i forhold til Allans liv, og de indeholder heller ikke systematiske forsøg på at indfange og udforske hans perspektiv. Handleplanerne fokuserer alene på Allans personlighed, hans funktionsniveau og meget lidt på de professionelle egen praksis. "Det gode liv" i Allans perspektiv, der handler om social kontakt og sjovt samvær fremstår mest som et appendiks. De elektroniske handleplaner repræsenterer den subjekt-objekt tænkning i pædagogik, der blev præsenteret i indledningen, der kan betegnes som individorienteret, målrationel og rettet mod behandling eller afbødning af personlige mangler.

I diskussioner om brug af computerprogrammer peges der på, at udvikling af programmer ofte bygger på abstrakte modeller, der repræsenterer praksis i en formel tænkning i procedurer. Her overfor beskrives praksis som spontan, situeret og kaotisk og dermed uden for styringsmæssig rækkevidde (se fx Dourish, 2004). En kritik af abstrakte modellers forsøg på at ordne praksis behøver imidlertid ikke at føre til en forståelse af social praksis som kaotisk og uden mål. Som det er blevet diskuteret i denne artikel er forskellige målforestillinger i brug i forhold til Allans hver-

dagsliv. Det rejser spørgsmål om, hvordan it-redskaber i højere grad kan bidrage til, at disse forestillinger om "det gode liv" kan fremstilles, integreres og forhandles som en del af hverdagslivets samvirke i fællesskaber mellem brugere, pårørende og pædagoger.

KONKLUSION

I denne artikel er pædagogiske mål blevet fremstillet ikke kun som ideale forestillinger nedskrevet i papirer, men som en integreret del af pædagogisk praksis. Mål er udtryk for bestemte problemforståelser, der begrundes, at det professionelle blik rettes bestemte steder hen, og at specifikke handlinger tillægges særlig betydning. Der findes med andre ord ikke rationelle mål beskrevet i handleplaner på den ene side og kaos i praksis på den anden side. Målforestillinger er i spil som en del af professionelle forhandlinger om opgaver og organiseringer både indbyrdes og i forhold til samspillet med brugere.

Hvad er formålet med, at de mange parter fokuserer på "gangtræning"? Gangtræning tillige med bevarelse af Allans øvrige funktioner fremstår som løsrevne delmål, der alle kan begrundes som gode for: Allans helbred, hans mulighed for selvbestemmelse etc., men hvordan er de forbundne? Forbindelsen mellem selvbestemmelse og gangfunktion begrundes fx i, at Allan kan hente blade og legetøj selv, hvis han kan gå, men det sociale liv som alle mener glæder Allan, kan han netop ikke vælge selv. Det kan han kun vælge, hvis det etableres som en social praksis, han kan tage del i og her spiller professionelles indsats en betydelig rolle.

Liv med pædagoger, som denne artikel er blevet kaldt, henviser således både til, at det er et liv i professionelles hænder og at brugerne er afhængige af det sociale liv, som pædagogerne skaber. Pædagoger kan skabe socialt indhold eller fællesskaber om *noget* med forskellige deltagelsesmuligheder, hvilket kan udpeges som en central del af den socialpædagogiske faglighed, der er vanskelig at få i fokus gennem en individualistisk behandlingstænkning. Artiklen peger ligeledes på, at skabelsen af

et fælles socialt indhold, som brugerne kan referere til og deltage i (forskelligt afhængig af forudsætninger) kræver samarbejde pædagogerne imellem. Liv og sjov udvikles dynamisk gennem mange parter bidrag og kan kun vanskeligt etableres gennem alenearbejde.

I tråd med den traditionelle betydningslægning af relationen mellem pædagog og bruger får brugerne opmærksomhed hver for sig, mens deres fællesskab med hinanden tillægges mindre værdi. Ind imellem betragtes tilværelsen i en gruppe oven i købet som en vanskelig livsbetingelse, som den enkelte skal skærmes mod. En abstrakt bestemmelse af, at Allan har "behov" for ro, fører i praksis til hans isolation begge steder. Både i Bostedet og Aktivitetscenteret pointeres det, at Allan ofte er for voldsom i sine forsøg på kontakt med andre brugere. Med udgangspunkt i disse observationer kan der peges på, at brugerne er afhængige af, at pædagogerne organiserer både en fælles kontekst og en deltagelsesbane for den enkelte, der kan regulere deltagelsen som i eksemplet med fælles musik eller legen med dukkerne.

Hvordan skabes og formidles et fælles målfokus blandt de mange involverede parter – brugere, pårørende og pædagoger? I de elektroniske journalføringer deles liv op i uforbundne funktionsområder, som der svares for hver især primært i et tilbageskuende blik. Der savnes udvikling af interaktive it-systemer, der kan give billeder på og understøtte brugernes kommunikation om "det gode liv" for dem gennem en formidling af deres engagementer i hverdagens forskellige sociale praksisser. Den elektroniske handleplan synes at fastholde en traditionel behandlingstænkning, mens den lavteknologiske "kontaktbog" giver stemme til mange deltagende parter og formidler billeder på brugernes levede hverdag flere steder, som kan bringes videre og i spil på tværs af deres livssammenhænge.

Skal mål kunne knyttes tættere til hverdagens situerede praksis og have en betydning her, må de gøres mere billedlige, sanselige og direkte justerbare som en integreret del af udvekslinger i hverdagslivet. Mål for "det gode liv" for Allan må ud-

forskes ud fra hans perspektiv, integreres i hverdagslivets samvirke mellem de mange parter, og de enkelte delmål må begrundes heri. Det er forestillingen om en glad, energisk og opmærksom Allan, der deltager i fællessang eller er på tur med andre beboere, der skaber begrundelsen for, at gangtræning er nødvendig, for at han kan bevare sin livskvalitet. Opretholdelsen af Allans funktioner er et vigtigt fagligt mål, der kan nødvendiggøre individuel træning, men det kan også kobles på hans store sociale engagement. Det kræver at den specifikke faglige viden knyttet til fysiologiske funktioner følger med ud i brugernes sociale deltagelse og tages i brug her. Interesse for musik og nysgerrighed efter grin og sjov synes at sætte gang i Allans bevægelse med eller uden gangstativ. Det indebærer at mål i højere grad knyttes til at udvikle de professionelle praksisser, således at specifikke faglige mål for de enkelte brugere kan kobles til deres deltagelse i sociale sammenhænge. I et sådant perspektiv skifter fokus fra forandring af den enkelte bruger til at sætte mål for pædagogernes arbejde med at skabe et engagerende og sjovt fælles liv i hverdagen med fleksibelt tilrettelagte deltagelsesmuligheder.

NOTER:

1. Se fx "Dokumentation i det små" – dokumentation af den socialpædagogiske indsats for voksne i sociale tilbud", udarbejdet af Socialpædagogernes Landsforbund, Socialfaglig afdeling og KL, Afdeling for Velværd og Service, hvor der argumenteres for brug af SMART-mål, dvs. mål der er specifikke, målbare, acceptable, realistiske og tidsafgrænsede.
2. Artiklen er resultatet af et forskningsprojekt et: "Livsførelse i socialpædagogiske praksisser – professionalismisme i et brugerperspektiv" gennemført i 2008 og finansieret af Knowledge Lab, SDU. Forskningsprojektet indgår i kompetencecenterets arbejde med samspillet mellem it, læring og organisationsudvikling.
3. Forskningsprojektets deltagerobservationer fra den anden brugers hverdagsliv er inddraget i artiklen "Brugerperspektiver i socialpædagogik", se Schwartz 2009.
4. Bostedet har gennem længere tid været præget af personaleudskiftninger og langtidssygemeldinger, mens der har været en stabil kerne i personalegruppen på Aktivitetscenteret. Desuden arbejder personalet i Aktivitetscenteret fast hver dag, mens personalet på Bostedet indgår i døgndækninger.

LITTERATUR:

- Bank-Mikkelsen, N. E. (1971): *Noget om åndssvage*. I: J. Jepsen: Afvigerbehandling. København, Thaning & Appels Forlag.
- Koba, L. (2008). Praksisfortællinger som refleksions- og dokumentationsmetode i socialpædagogik. *Aktuelle udfordringer i socialpædagogikken*
- I. M. Bryderup and P. Nordbjærg Andersen. Kbh., Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Kousholt, Dorte B. (2006): *Familieliv fra et børneperspektiv*. Ph.d. afhandling ved Roskilde Universitetscenter. Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning.
- Lave, J., & Wenger, E. (2003): *Situeret læring – og andre tekster*. Kbh.: Hans Reitzel.
- Mottelson, M. (2007). Pædagogik som teori, kunst, kald, håndværk, profession eller videnskab. *Klassisk og moderne pædagogisk teori*. T. Ellegaard, P. Ø. Andersen and L. J. Muschinsky. Kbh., Hans Reitzel.
- Perlt, B., T. Dahl-Østergaard, et al. (2002). *Evaluering af erfaringerne med institutionsbegrebets op-hævelse på handicap-området, 1998 -2002*, Socialministeriet.
- Rasmussen, K. (2008). *(U)udviklingshæmmede børns hverdagsliv beretninger og refleksioner fra en parallel og institutionaliseret verden*. Århus, Klim.
- Schwartz, I. (red.) (2001). *Livsværdier og ny faglighed*. Brøndby, Semi-forlaget.
- Schwartz, I. (2003). Fra klient til medborger – dilemmaer i socialpædagogikken. *Pædagogisk forskning og udvikling*. J. Gleerup and F. Wiedemann (red.). Odense, Syddansk Universitetsforlag.
- Schwartz, I. (2009). Brugerperspektiver i socialpædagogik. *Tidsskrift for Socialpædagogik* 23: 3-12.
- Weicher, I. & P. Fibæk Laursen (red.) (2003). *Person og profession – en udfordring for socialrådgivere, sygeplejersker, lærere og pædagoger*. Værløse, Billesø & Baltzer.

Ida Schwartz er cand.psych., ph.d. og lektor ved University College Lillebælt.

